

КОНСУЛЬТАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ ШКОЛИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Неїжпапа Л.С., Гаврилюк С.М.

Національний педагогічний університет імені Н.П. Драгоманова

У статті розглянуто погляди різних вчених на визначення поняття «консультативна діяльність соціального педагога». Проаналізовано особливості шкільного соціально-педагогічного консультування та труднощі, з якими стикається соціальний педагог під час виконання консультативної діяльності. Охарактеризовано особливості функціонування педагогічного колективу в загальноосвітньому навчальному закладі. Запропоновано напрямки консультативної діяльності соціального педагога у роботі з педагогічним колективом школи. Акцентовано увагу на значенні консультативної роботи та взаємодії соціального педагога з педагогічним колективом для реалізації основних завдань навчально-виховного процесу школи.

Ключові слова: консультування, соціально-педагогічне консультування, педагогічний колектив школи, напрями соціально-педагогічного консультування педагогічного колективу.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави відбуваються значні зміни в освітній сфері, які, у свою чергу, призводять до її вдосконалення та розвитку, а з іншого боку, сприяють виявленню тих проблем і питань, які були приховані, чи здавались незначними, щоб звертати на них увагу. Вони можуть виникати у загальноосвітніх навчальних закладах, й погіршувати процес навчання й виховання у ньому. Саме тому виникає необхідність залучення до роботи у школах фахівців, які допомогатимуть вирішувати освітні проблеми, сприятимуть налагодженню стосунків між учнями, батьками та педагогічним колективом школи, і таким чином сприятимуть полегшенню процесу освітнього розвитку в Україні. Такими фахівцями, на нашу думку, є соціальні педагоги.

Соціальний педагог у своїй діяльності виконує комплекс функцій: діагностичну, прогностичну, захисну, профілактичну тощо. Важливе місце в професійній діяльності соціального педагога займає консультативна функція. Згідно Наказу МОН № 864 від 28.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України», соціальний педагог «дає рекомендації учням, батькам, вчителям та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим, молодіжним об'єднанням, дітям, підліткам, які потребують піклування чи знаходяться у складних життєвих обставинах тощо» [7, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Консультування як процес є предметом дослідження вчених різних галузей наук: медичної – А. Айви, М. Бурно, Б. Ворник, Б. Карвасарський, О. Карагодіна, В. Макаров, В. Менделевич та ін.; психологічної – Г. Абрамова, С. Васьківська, С. Гледдинг, П. Горностай, А. Єлизаров, Р. Кочюнас, О. Красилю, О. Лютова-Робертс, В. Меновщиков, Р. Мей, Р. Немов, В. Уоллес, А. Чернявська, та ін.; соціально-педагогічної – Л. Завацька, А. Капська, Г. Раковська, В. Сорочинська, Т. Шишковець та ін.; соціальної роботи – І. Грига, М. Глухової, М. Гуліна, В. Лютий, Т. Семігіна, І. Мигович та ін.

Низку питань соціально-педагогічної роботи в освітніх закладах розкривають А. Конончук, Н. Краснова, Л. Сокольська, З. Шевців, Т. Шиш-

ковець та ін.; окремі аспекти консультативної роботи соціального педагога висвітлюють Л. Завацька, Ю. Ключан, О. Коломієць, О. Пожидаєва, Г. Раковська, М. Шакурова, С. Харченко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, як показує практика соціально-педагогічної діяльності, реалізація консультативної функції соціального педагога загальноосвітніх навчальних закладів пов'язана з низкою труднощів та протиріч. Зокрема, в школах до діагностично-консультативної діяльності переважно залучаються практичні психологи, а соціальних педагогів спрямовують більше на процес профілактики. Також доволі поширеними серед педагогів та батьків залишаються невірні уявлення про першочергову значущість професійної діяльності соціального педагога для осіб, які належать до групи ризику, а тому часто поза увагою залишаються ті, які потребують кваліфікованої консультативної підтримки. Варто відзначити, що у наукових дослідженнях окреслені завдання та зміст консультативної діяльності соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу з учнями та батьками, але щодо змісту та напрямів такої роботи з педагогічним колективом школи, то фактично відсутнє чітке обґрунтування стратегії консультативної діяльності з педагогами.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження напрямів консультативної роботи соціального педагога з педагогічним колективом школи.

Виклад основного матеріалу. Провівши теоретичне дослідження ми виявили різні трактування науковцями поняття «консультування». Згідно твердження Т. Алексеєнко, «консультування – це процес взаємодії між двома або кількома людьми, в ході якої певні знання консультанта використовуються для надання допомоги тим, хто отримує консультацію» [1, с. 231]. Специфіка соціально-педагогічного консультування полягає в тому, що консультант намагається поліпшити життєву ситуацію іншого, не керуючи ним і його потенційними діями і вчинками, а показуючи їх можливі наслідки, допомагаючи клієнту зробити самостійний правильний висновок на основі чітко усвідомлених причинно-наслідкових зв'язків [1, с. 231].

На думку Л. Завацької, консультування в соціально-педагогічній діяльності є «технологією

надання соціальної допомоги шляхом цілеспрямованого інформаційного впливу на людину чи малу групу з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, розробки соціальних норм спілкування» [3, с. 61].

А. Капська визначає консультування в соціально-педагогічній діяльності як «вид соціальної послуги клієнту» [4, с. 298]. Консультативні послуги сприяють поліпшенню взаємин клієнта з соціальним середовищем, створюють психологічний комфорт в соціумі.

На основі вивченої літератури можемо також відзначити спроби вчених окреслити специфіку саме шкільного соціально-педагогічного консультування. Так, Я. Сухенко визначає консультування як професійну допомогу клієнтові (учням, учителям, адміністрації, батькам, іншим особам, які займаються виховують дитину) в пошуку розв'язання проблемної ситуації [11, с. 27].

О. Гаврилюк трактує консультування соціального педагога у школі як метод його діяльності і як один із напрямів роботи соціального педагога, у процесі якого він допомагає клієнтові проаналізувати і зрозуміти сутність його важкої життєвої ситуації і запропонувати різноманітні варіанти, які можуть бути використані для розв'язання проблеми [2, с. 84].

Консультаційну роботу соціального педагога Л. Сокольська визначає в індивідуальному та груповому консультуванні дітей, батьків, педагогів, адміністрації з питань розв'язання проблемних ситуацій, конфліктів, зняття стресу, виховання дітей у сім'ї і тощо [10, с. 6].

В процесі нашого дослідження ми виявили різні напрямки консультативної діяльності соціального педагога в загальноосвітньому навчальному закладі. На думку О. Коломієць, найпоширенішими серед них є: консультування батьків і учнів, щодо проблемам взаємовідносин (між однолітками, учителями й учнями, батьками й дітьми), а також із проблемами, які пов'язані з нестачею інформації (про напрями роботи соціальних установ, вікові особливості дітей та ін.) [6, с. 68].

Ю. Ключан вважає, що важливим напрямком консультативної діяльності соціального педагога у школі є консультування адміністрації та педагогічного колективу школи, яке передбачає: проведення соціально-педагогічних досліджень у педагогічному, учнівському, батьківському колективах, результати яких мають забезпечувати прийняття адекватних педагогічних рішень; участь у вирішенні конфліктів навчального закладу з учнями та батьками [5, с. 281].

Формально педагогічний колектив вважається штатний склад навчального закладу, що включає вчителів та адміністрацію школи. Проте істинний педагогічний колектив об'єднує однодумців, створює свою виховну систему, будує освітній процес на взаємодії педагогів і учнів. Сучасний педагогічний колектив виконує виховну, просвітницьку, консолідуючу, прогностичну та інші функції. Результатом діяльності педагогічного колективу є створення єдиного виховного колективу навчального закладу, учасниками якого нарівні з педагогами виступають учні. Критерієм діяльності педагогічного колективу виступає не тільки високий рівень знань, одержуваних учнями, але високоморальна атмосфера, що забезпечує ком-

фортне положення в колективі кожному педагогу і кожному учню [9, с. 4].

Педагогічний колектив вчителів є частиною громадського колективу, куди входить складовою частиною учнівський колектив. Педагогічний колектив школи має свої специфічні особливості. Головна особливість педагогічного колективу полягає у специфіці професійної діяльності, а саме у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Ефективність професійної діяльності педагогічного колективу визначається рівнем педагогічної культури його членів, характером міжособистісних відносин, розумінням колективної та індивідуальної відповідальності, ступенем організованості, співпраці. Педагогічні, виховні за своєю суттю, колективи навчальних закладів дають учням початкове уявлення про колектив дорослих, про систему взаємин у ньому, про спільну діяльність. Дана обставина стимулює педагогічний колектив до самоорганізації, постійного самовдосконалення [9, с. 4].

Відтак особливостями педагогічного колективу школи є: головна мета професійної діяльності (навчання і виховання підростаючого покоління), поліфункціональність учительської професії, високий рівень самоврядування, колективний характер праці і колективна відповідальність за результати педагогічної діяльності, відсутність тимчасових рамок виконання різних видів педагогічної праці, його фемінізація, специфіка психологічного клімату, частота та види конфліктів. Однак, на нашу думку, з розвитком суспільства, реформуванням системи освіти в Україні варто переглянути подані особливості педагогічного колективу та, при потребі, модернізувати їх визначивши нові. Тому вважаємо за потрібне виокремити основні напрями соціально-педагогічного консультування педагогічного колективу.

Ми виділяємо такі напрями консультативної діяльності соціального педагога у роботі з педагогічним колективом школи:

- консультування з соціально-педагогічних проблем з метою сприяння покращенню умов функціонування педагогічного та учнівського колективів у школі;
- консультування щодо запобігання конфліктів у соціально педагогічному колективі;
- консультування адміністрації школи з питань управління педагогічним колективом;
- консультування з питань налагодження стосунків педагогічного колективу з учнями та батьками;
- консультування щодо покращення мікроклімату в педагогічному колективі школи;
- консультування молодих спеціалістів з питань специфіки роботи в певному загальноосвітньому закладі;
- консультування з питань модернізації освітньо-виховного процесу.

У консультативній діяльності соціального педагога з педагогами, які працюють з різновіковими учнівськими колективами визначаються обов'язкові напрями й форми роботи. Працюючи з вчителями початкової школи, соціальний педагог консультує їх щодо особливостей процесів адаптації учнів до школи, шкільного середовища, навчання, надає рекомендації щодо планування діяльності для згуртування, покращення

психологічного клімату класу, спрямовує на планування спільної діяльності, пропонує проводити міні-лекції про формування корисних звичок, популяризує здоровий спосіб життя. Змістом консультування педагогів, які працюють в п'ятих класах є ознайомлення з особливостями процесу адаптації під час переходу учнів від початкової школи до навчання в школі другого ступеня, надання рекомендації щодо планування діяльності для оптимізації психологічного клімату класу, його згуртування, інформування про наявність дітей соціально незахищених категорій, дітей, які потребують підвищеної уваги та спрямовує на подальше вивчення класного колективу. Важливе значення належить і консультуванню вчителів, які працюють зі дітьми старшого шкільного віку. Їм, перш за все, потрібно отримати знання про особливості підліткової кризи, врахування вікових особливостей характеру дітей у роботі з ними. Важливим буде й інформування їх про подальше навчання і працевлаштування дітей, рекомендації щодо планування спільної супровідної діяльності [8]. Спільне виявлення причин проблем в подальшому допоможе попередити можливі проблемні ситуації. Не виключено, що іноді спільна діяльність соціального педагога й

педагогічного колективу, на жаль, може набирати форм нерівного партнерства, де панує лідерство одного з них. Такий характер взаємин не можна визнавати продуктивним і спільним. Щоб покращити взаємодію, варто постійно обговорювати й оцінювати якість роботи на всіх етапах, прогнозувати нові кроки для досягнення мети. Консультативна діяльність соціального педагога та педагогічного колективу має багато особливостей і вимагає від соціального педагога організованості, комунікабельності та чіткості в діях.

Висновки і пропозиції. Отже, окреслені напрямки консультативної діяльності соціального педагога з педагогічним колективом школи сприятимуть покращенню творчого та дружнього мікроклімату в ньому, полегшенню навчально-виховного процесу школи та впровадженню новітніх методів навчання і виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. Враховуючи означене, перспективним бачимо подальше дослідження технологій консультативної діяльності соціального педагога з педагогічним колективом школи, розробка стратегії такої діяльності та пошук нового підходу до роботи соціального педагога з педагогічним колективом у загальноосвітньому навчальному закладі

Список літератури:

1. Алексеев Т. Ф. Соціальна педагогіка: словник довідник / [Т. Ф. Алексеев, Ю. М. Жданович, І. Д. Зверева та ін.]; за заг. ред. Т. Ф. Алексеев. – Вінниця: Планер, 2009. – 542 с.
2. Гаврилюк О. О. Консультування як метод роботи майбутнього соціального педагога у навчальному закладі / О. О. Гаврилюк // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / – Хмельницький: ХНУ, 2014. – С. 83–84.
3. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. [для вищ. навч. закл.] / Завацька Л. М. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.
4. Капська А. Й. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Й. Капської. – 4-е вид. випр. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 468 с.
5. Ключан Ю. В. Загальна характеристика напрямів соціально-педагогічної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі / Ю. В. Ключан // Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 36. – С. 276–283.
6. Коломієць О. Г. Роль консультування в діяльності соціального педагога / О. Г. Коломієць // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер.: Пед. науки. – 2010. – Вип. 183, ч. 4. – С. 67–70.
7. Наказ МОН № 864 від 28.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/socialnijpedagogvosviti/planuvanna-roboti>
8. Острянюк Т. С. Організація співпраці класного керівника із соціальним педагогом у загальноосвітньому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Т. С. Острянюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=17683&chapter=1>
9. Почуєва О. О. Теоретичний аспект сутності поняття «педагогічний колектив» загальноосвітнього навчального закладу в науковій літературі [Електронний ресурс] / О. О. Почуєва. – 2008. – 8 с. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/peddysk/2009_5/pochueva.pdf
10. Сокольська Л. П. Робота соціального педагога в закладах освіти. Конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка та практична психологія» / Л. П. Сокольська. – Хмельницький: ХНУ, 2006. – 98 с.
11. Сухенко Я. В. Соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу: перші кроки (довідниково-методичний посібник) // Автор-укладач Я. В. Сухенко. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 80 с.

Неижпапа Л.С., Гаврилюк С.М.

Национальный педагогический университет имени Н.П. Драгоманова

КОНСУЛЬТАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА С ПЕДАГОГИЧЕСКИМ КОЛЛЕКТИВОМ ШКОЛЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация

В статье рассмотрены взгляды ученых на определение понятия «консультативная деятельность социального педагога». Проанализированы особенности школьного социально-педагогического консультирования и трудности, с которыми сталкивается социальный педагог во время выполнения консультативной деятельности. Охарактеризованы особенности функционирования педагогического коллектива в общеобразовательном учебном заведении. Предложены направления консультативной деятельности социального педагога в работе с педагогическим коллективом школы. Акцентируется внимание на значении консультативной работы и взаимодействии социального педагога с педагогическим коллективом для реализации основных задач учебно-воспитательного процесса школы.

Ключевые слова: консультирование, социально-педагогическое консультирование, педагогический коллектив школы, направления социально-педагогического консультирования педагогического коллектива.

Neyizhpapa L.S., Gavryliuk S.M.

National Pedagogical Drahomanov University

CONSULTING ACTIVITY OF SOCIAL TEACHER WITH TEACHING STAFF: THEORETICAL ANALYSIS

Summary

The article observes different scientists' views of the concept «consulting activity of social teacher». The article gives the analysis of social-pedagogical peculiarities of school and possible difficulties of the teacher while realizing the consulting activity. The article describes peculiarities of teaching staff functioning in the institutions of general education. The item shows the ways of consulting activity of social teacher in the process of working with the teaching staff of school. The article emphasizes on importance of consulting activity and «social teacher-teaching staff' interaction for realization of the major tasks of educational process.

Keywords: consultation, social-pedagogical consultation, teaching staff, ways of teaching staff consulting.